

Л.Е. Клос, канд. пед. наук, доцент (Национальный университет «Львовская политехника»)

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ: ПРОБЛЕМА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье обоснована необходимость межотраслевого решения проблемы сбережения, поддержки и улучшения состояния здоровья населения. Рассмотрены возможности приобщения к этой деятельности специалистов различного профиля, в том числе работников образования и социальной сферы. Поставлен вопрос необходимости профессиональной подготовки будущих социальных работников к внедрению здоровьесберегающих технологий как способа профилактики отклонений в здоровье. Представлена современная картина понимания сущности, типологии, использования здоровьесберегающих технологий в сфере образования, медицины, психологии, а также возможностей их внедрения в практику социальной работы.

Ключевые слова: здоровьесберегающие технологии, состояние здоровья населения, социальные технологии, подготовка будущих социальных работников, внедрение здоровьесберегающих технологий в практику социальной работы.

L.E. Klos, Assoc. prof. (Lviv Polytechnic National University)

HEALTH SAVING TECHNOLOGIES IN SOCIAL WORK: PROBLEM OF FUTURE SPECIALISTS TRAINING

In the article the need for interbranch solution of worsening public health problem is substantiated. Opportunities of attraction for preservation, support and improvement of the health status of Ukrainian population multidisciplinary professionals, including teachers, social workers are considered. The problem of professional training necessity of the future social workers for implementing health saving technologies as a means for prevention of variations in health is set. The present situation of essence treating, typologies and the use of health saving technologies in education, medicine, psychology, as well as the possibilities of their implementation in everyday practice of social work.

Key words: health saving technologies, population health status, social technologies, training of future social workers, introduction of health saving technologies in the practice of social work.

УДК155.9.613

О.А. Зарічанський ("Львівський Ставропігон")

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ

У статті запропоновано модель формування системи різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій на основі розроблених педагогічних умов та обґрунтовано основні компоненти цієї системи.

Ключові слова: психолого-педагогічна підготовка, різнорівнева система, професійна підготовка, професійна діяльність.

Психолого-педагогічна підготовка відіграє важливу роль у підвищенні якості освіти особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій через професіоналізацію діяльності. Варіативність змісту психолого-педагогічної підготовки потребам курсантів сприяє їх активності і самостійності, позитивній мотивації вивчення психолого-педагогічних дисциплін, що зумовлює позитивні зміни у майбутній професійній діяльності. Нині існує низка суперечностей між зростаючими вимогами суспільства до особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій та недостатнім рівнем оновлення навчальних планів і програм, багатофункціональ-

ністю професійної діяльності особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій та уніфікованістю курсів психолого-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах цього профілю. Ці суперечності спонукають до оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій.

Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій досліджені М. М. Козяром [5]. При підготовці особового складу підрозділів пожежної безпеки досліджувалися вплив педагогічних умов професійного навчання (Л. Іпичкіна) та індивідуальних стилів спілкування майбутніх фахівців із надзвичайних ситуацій (М. Коваль) [3; 4]. Проблему морально-психологічної стійкості особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій досліджував М. Крупчак [6]. Водночас, проблема психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій залишається недостатньо дослідженою.

У цій статті ми зробимо спробу викласти сутність педагогічних умов та обґрунтувати модель формування системи різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій.

Під системою різнорівневої підготовки фахівців ми розуміємо сукупність визначених елементів цієї підготовки між якими існує закономірний зв'язок та взаємодія різного рівня і які мають певні освітні якості. У такій системі передбачається декілька рівнів психолого-педагогічної підготовки від мінімального до факультативного з урахуванням чинника значущості психолого-педагогічних знань для усіх можливих напрямів професійної діяльності майбутнього офіцера. Результатом формування такої системи стане забезпечення психологічної підтримки (знання психології) педагогічних механізмів професійної діяльності (професійно спрямованих педагогічних умінь) фахівців з надзвичайних ситуацій.

Формування системи різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій передбачає забезпечення таких педагогічних умов: єдності психологічної та педагогічної складових у підготовці особового складу цих підрозділів на основі інтегративного підходу; диференціації та різнорівневості психолого-педагогічної підготовки на основі прогностичного підходу; аксіологічної складової психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій на основі особистісного підходу.

Компонентами системи різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій ми обрали такі: цільовий, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та діагностичний. Означені компоненти психолого-педагогічної підготовки дали можливість визначити відповідні критерії.

Цільовий компонент передбачає інтеграцію педагогічних та психологічних цілей (інтеграція в процесі освоєння інваріантної психолого-педагогічної підготовки та диференціація в процесі освоєння варіативної частини психолого-педагогічної підготовки), а його результатом є інтегрована ціль психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій. Критеріями сформованості цільового компонента є усвідомлення цілей психолого-педагогічної підготовки, її значущості.

Правило 1. Дотримуватися ієрархії мети, у такій послідовності [2, с. 15]: мета суспільства (соціальне замовлення); позиція особистості; загальна мета функціонування педагогічної системи; мета функціонування педагогічної системи на різних рівнях її вияву й існування; мета педагогічного процесу, що протікає в його елементарних формах (лекція, практичне заняття, виховний захід тощо).

Правило 2. Визначати ступінь реалізації мети, яка є мірою ефективності психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій. У свою чергу, мета, якої досягнуто тією або іншою мірою, називається результатом.

Правило 3. Враховувати принцип оптимізації цілей, що вимагає вибору найбільш ефективного для даних умов варіанту діяльності, методів, засобів, прийомів, що дають змогу за найменших витрат сил і часу дати найбільші й найстійкіші результати. Ресурси (матеріальні, трудові, часу, енергетичні, фінансові) визначають потенційні можливості досягнення запла-

нованих кінцевих результатів, тобто цілей. Вимоги ставлять до властивостей систем, результатів, умов їхнього функціонування. Зовнішні умови здебільшого характеризують те середовище, у якому проявляються властивості системи [8, 33–36].

Правило 4. Упорядкування цілей з урахуванням психологічних та педагогічних чинників. Психологічні чинники враховують структуру пізнавальної сфери, що містить шість класів цілей: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінювання знань, а педагогічні чинники – триплет освітніх цілей: навчання, виховання, розвиток.

Правило 5. Цілі повинні бути інтегрованими, тобто кожне положення повинно стосуватися як педагогічної, так і психологічної підготовки. Інтеграція важлива в процесі освоєння інваріантної психолого-педагогічної підготовки. Результатом є інтегрована ціль психолого-педагогічної підготовки як системотвірний чинник системи. Інтегрована мета враховує, що педагогічна діяльність – це психологічна включеність людини в ситуацію. Таким чином, ситуація завжди особистісно опосередкована, а поведінка залежить від ситуативних ознак. Поведінка фахівців у надзвичайних ситуаціях зумовлюється численними внутрішніми і зовнішніми чинниками, що суттєво впливають на якість і результати діяльності. Тому необхідним є відпрацювання конструктивних стратегій поведінки – комплексів послідовно здійснюваних дій, зорієнтованих на кінцеву мету, подолання перешкод і труднощів [5, с.90-104].

Правило 6. Слід проводити диференціацію цілей, зокрема у процесі освоєння варіативної частини психолого-педагогічної підготовки. У процесі диференціації враховуються рівні цілей професійної діяльності.

Мотиваційний компонент забезпечує включеність особи у професійну діяльність, а її результатом є сформованість мотивів вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Критеріями сформованості цього компонента є орієнтація на інтереси професійної діяльності, її кінцеві результати; орієнтація на себе, прагнення до реалізації власних можливостей, здібностей, особистісних якостей; ступінь активності і самостійності розумової діяльності.

Когнітивний компонент передбачає інтеграцію знань із педагогіки та психології на основі їх взаємозв'язку та взаємозалежності, виділення фундаментальних психологічних та педагогічних знань, а також основних напрямів розвитку їх прикладних аспектів. Результатом його є сукупність психолого-педагогічних знань як когнітивної основи психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій. Критерієм сформованості цього компонента є розуміння сутності діяльності, її здатності перетворити педагогічні завдання у соціально значущі шляхом проектування програм і тактичних планів розвитку й реалізації інтересів і потреб.

Діяльнісний компонент передбачає інтеграцію умінь із педагогіки та психології на основі їх взаємозв'язку та взаємозалежності, виділення психологічно-педагогічної складової у структурі професійної діяльності, а також основних напрямів розвитку їх прикладних аспектів, а також інтеграцію інваріантних та диференціацію варіативних умінь. Результатом його є сукупність психолого-педагогічних умінь як діяльнісної основи психолого-педагогічної підготовки. Критерієм цього компонента є сформованість умінь курсантів.

Усі компоненти системи різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій повинні не лише взаємодіяти, але підпорядковуватися логіці наступності.

Інтегративний підхід застосовується до формування різнорівневої системи і визначає структуру її цілей, елементи змісту освіти, проектування конкретних навчальних планів і програм, окремі цілі управління діяльністю, критерії сформованості компонентів, методи контролю та способи оцінки процесу навчання. Процесуальна сторона розробки системи містить уявлення про очікуваний результат навчання, засоби діагностики поточного стану, множину засобів навчання і критерії вибору оптимальних способів дій для даних конкретних умов. Звідси впливає доціль-

ність різнорівневої психолого-педагогічної підготовки для особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій. Говорячи про психолого-педагогічну підготовку особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій, мова має йти не про психологічну підготовку до виконання суто професійних обов'язків, а про педагогічний аспект діяльності з його психологічною підтримкою.

Психологічна підготовка у професійному сенсі передбачає формування поведінки особи у надзвичайних ситуаціях, підготовку особистого складу до прийняття рішень та розв'язання конкретних професійних завдань. Психологічна ж підготовка у педагогічному сенсі спрямована на інші цілі, а саме: на формування педагогічних знань, умінь, культури начальницького складу підрозділів з надзвичайних ситуацій за відповідного психологічного обґрунтування професійної діяльності.

Аналіз терміна «психолого-педагогічна підготовка» передбачає чітке визначення. Його можна розуміти як сукупність психологічних та педагогічних дисциплін у навчальному процесі, педагогіку на основі психології з професійним спрямуванням психології, перетин понять «педагогічний» та «психологічний», педагогічну психологію тощо. Якщо розуміти його як сукупність психологічного і педагогічного, то отримуємо дуже великий обсяг поняття (уся психологія та уся педагогіка), якщо брати тільки перетин понять, то маємо неповне узгодження з професійною підготовкою. Якщо ж орієнтуватися на педагогічну психологію, то маємо нівелювання педагогічної складової на фоні психологічної, а якщо зробити акцент на педагогіці, то вона тоді має включати і соціальну педагогіку, і цілу низку інших. Тому трактуємо поняття «психолого-педагогічна підготовка фахівця» так: на основі психологічних знань формуються педагогічним шляхом інтегровані знання, уміння, навички, цінності.

У контексті нашого дослідження важливим є виявлення особливостей та обґрунтування доцільності різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій. Рівні варіативної психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій визначаються загальним критерієм (інваріантна складова, спільна для усіх категорій особового складу) і спеціальними критеріями сформованості, кожен з яких відповідно стосується викладацького, практичного та адміністративного рівнів. Очевидно, що основне навантаження психологічної підготовки припадає на офіцера-практика.

Різнорівнева система передбачає особливості підготовки бакалаврів і магістрів саме на варіативній частині. Магістри мають різні інтереси, запити залежно від профілю майбутньої професійної діяльності. Бакалаври орієнтуються на перший базовий рівень, а тоді йдуть варіативні рівні. Тому в першому наближенні готовність особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій містить інваріантну складову, необхідну для усіх курсантів і визначається загальними критеріями сформованості (оцінюється за принципом: "сформовано – несформовано") та варіативну складову, яка передбачає різні рівні сформованості залежно від характеру майбутньої професійної діяльності і визначається за спеціально обґрунтованими рівнями. Виходячи з вищенаведеного, ми вводимо основний поділ характеру професійної діяльності особового складу підрозділів із надзвичайних ситуацій: інженер, керівник-менеджер, педагог-психолог. Для кожної категорії інваріантний склад буде тотожний, однак варіативна складова буде суттєво відрізнятися. Водночас, слід врахувати, що можливим і ймовірним є перехід особового складу з однієї категорії в іншу (наприклад, перехід офіцера практика на педагогічну роботу), тому доцільно передбачити певну гнучкість варіативної складової педагогічної підготовки. Модель представлена на рис. 1.

Таким чином, модель формування системи різнорівневої психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій передбачає планування, реалізацію і корекцію професійної підготовки та становить об'єкт дослідження: процес психолого-педагогічної підготовки. Системотвірним чинником моделі є мета як похідна внутрішніх (якостей майбутнього фахівця) та зовнішніх (вимог суспільства) умов. Ці напрямки забезпечуються відповідними правилами формування цілей різнорівневої психолого-педагогічної підготовки

особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій. До подальших напрямів дослідження відносимо розробку конкретних методик впровадження системи у навчальний процес.

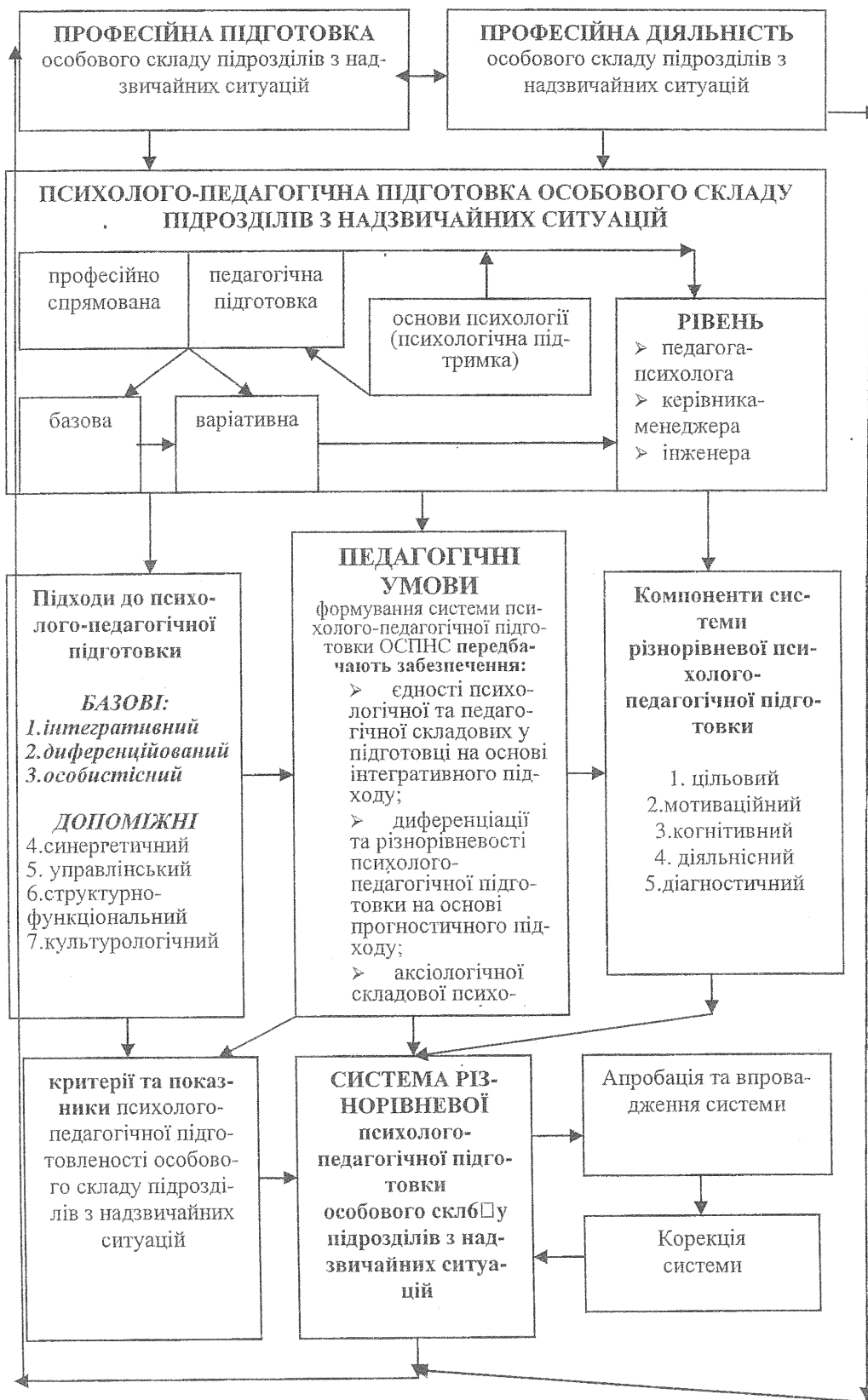

Рис. 1. Модель формування системи психолого-педагогічної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій

Список літератури:

1. Антипов В.В. Психологическая адаптация к экстремальным ситуациям. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 176 с.
2. Володько В. Педагогічна система навчання: теорія, перспективи, практика. – К.: Пед. преса, 2000. – 148 с.
3. Ішичкіна Л.М. Педагогічні умови підвищення ефективності фізичної підготовки особового складу підрозділів пожежної охорони: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. — Луганськ, 2005. – 20 с.
4. Коваль М.С. Формування індивідуального стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів пожежної охорони: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / АПН України. – К., 1998. – 20 с.
5. Козяр М.М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу підрозділів з надзвичайних ситуацій : Дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 528 с.
6. Крупчак М. Специалистам МЧС – высокую морально-психологическую устойчивость // Гражданская защита. – 2006. – № 5. – С. 31-33.
7. Єремєєва В.М. Методологічні основи теорії індивідуалізованої технологічної діяльності педагога // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Зб. наук. праць. – Ч.2. – К., 2001. – С.216-220.
8. Лігоцький А. О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем. – К.: Техніка, 1997. – 210 с.
9. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник, 5 видання. – К., 2007. – 656 с.

О.А.Заречанский ("Львовский Ставропигион")

МОДЕЛИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ЛИЧНОГО СОСТАВА ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОПЕРАТИВНО-СПАСАТЕЛЬНОЙ СЛУЖБЫ

В статье предложена модель формирования системы разноуровневой психолого-педагогической подготовки личного состава подразделений по чрезвычайным ситуациям на основе разработанных педагогических условий и обоснованы основные компоненты этой системы.

Ключевые слова: психолого-педагогическая подготовка, разноуровневая система, профессиональная подготовка, профессиональная деятельность.

O. Zarichanskyi (Lviv Stavropihion University)

MODELLING OF PSYCHO-PEDAGOGICAL TRAINING OF PERSONAL STAFF OF SUBDIVISIONS OF EMERGENCY SITUATIONS

The article deals with the model of creation of the different psycho-pedagogical preparation of personal staff of subunits with emergency situations based on the developed pedagogical conditions and the components of this system.

Key words: psycho-pedagogical preparation, mixed system, professional preparation, professional activity